

Sygn. akt IV CZ 117/16

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSA Agata Zając (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. H.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Obrony Narodowej i Agencji Mienia
Wojskowego z siedzibą w Warszawie Oddziałowi Regionalnemu w [...]

o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym
w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 lutego 2017 r.,

dwóch zażaleń pozwanych - Skarbu Państwa - Ministra Obrony Narodowej
i Agencji Mienia Wojskowego z siedzibą w Warszawie Oddziału Regionalnego
w [...]

na wyrok Sądu Okręgowego w [...]

z dnia 26 kwietnia 2016 r., sygn. akt IV Ca .../15,

**oddala zażalenia, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 19 października 2011 r. M. H. wniosła o uzgodnienie stanu prawnego nieruchomości objętej księgą wieczystą KW nr ... przez wpisanie w dziale II w miejsce Skarbu Państwa jako właścicieli M. H. z udziałem $\frac{1}{4}$ oraz P. B. z udziałem $\frac{3}{4}$ oraz nieruchomości objętej księgą wieczystą KW nr ... przez wpisanie w dziale II w miejsce Skarbu Państwa jako właścicieli działki gruntu nr 1803/3 M.H. z udziałem $\frac{1}{4}$ oraz P. B. z udziałem $\frac{3}{4}$.

Wyrokiem z dnia 20 maja 2015 r. Sąd Rejonowy w G. oddalił powództwo i zasądził od powódki na rzecz pozwanych Skarbu Państwa - Ministra Obrony Narodowej i Agencji Mienia Wojskowego po 3600 zł tytułem kosztów procesu. Sąd Rejonowy ustalił, że nieruchomość ziemska „K. 10” stanowiła własność M. i H. małż. G.

H. G. zmarł 17 lutego 1932 r., spadek po nim nabyły córki J. F., E. K., A. B. i A. G. po $\frac{1}{4}$ zaś żona M. G. w $\frac{1}{5}$ prawo dożywotniego użytkowania spadku.

W dniu 5 października 1946 r. w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości ziemskiej „K. 10” jako właściciele nieruchomości wpisani byli J. F. w $\frac{1}{8}$, E. K. w $\frac{1}{8}$, A. G. w $\frac{1}{8}$, A. B. w $\frac{1}{8}$ i M. G. w $\frac{4}{8}$.

Powyższa nieruchomość została przejęta przez Skarb Państwa na mocy art. 2 ust. 1 lit. b dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Ostatecznie Skarb Państwa pozostał właścicielem wydzielonych z nieruchomości ziemskiej „K. 10” działek o numerach 1803/3 i 1803/4, które w 1963 r. zostały przekazane w użytkowanie i zarząd Ministra Obrony Narodowej. Działka oznaczona numerem 1803/3 została przekazana Wojskowej Agencji Mieszkaniowej. J. F. została uznana za zmarłą z dniem 1 stycznia 1946r., spadek po niej nabyły matka i siostry po $\frac{1}{4}$ spadku.

M. G. zmarła 15 listopada 1957 r. spadek po niej nabyły córki A.B., A.G. i E.K.. A.G. zmarła 26 listopada 1974 r., spadek po niej nabyły siostry A.B. i E.K. wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym E.K. zmarła 22 sierpnia 1978 r., spadek po niej z mocy testamentu nabył siostrzeniec P.B.. A.B.

zmarła 18 października 1981 r., spadek po niej nabyły dzieci M. B. (obecnie H.) i P.B..

Sąd Okręgowy uznał, że legitymacja czynna powódki wynika z art. 209 k.c., jednak przejęcie nieruchomości było uzasadnione z uwagi na niemiecką narodowość jej właścicieli, ponadto część nieruchomości objętych wskazanymi w pozwie księgami wieczystymi nie pochodzi z nieruchomości ziemskiej „K. 10”, zaś Wojskowa Agencja Mieszkaniowa nie jest ich wyłącznym właścicielem, co uzasadnia oddalenie powództwa.

Na skutek apelacji powódki Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2016 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w G. do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy uznał, że sąd pierwszej instancji naruszył art. 195 k.p.c., gdyż charakter postępowania o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym wymaga umożliwienia wzięcia udziału w sprawie w charakterze powoda P. B., który jako osoba, która ma być wpisana do księgi wieczystej, powinien przynajmniej uzyskać informację o toczącym się procesie i od jego decyzji powinno zależeć, czy zechce wziąć w nim udział po stronie powodowej. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym konieczne jest wzięcie udziału w sprawie przez wszystkie osoby wpisane w dziale II poszczególnych ksiąg wieczystych, jak też osób, których uprawnienia z tytułu własności nie zostały dotychczas ujawnione. Ponadto Sąd Okręgowy wskazał na brak skonkretyzowania roszczenia odnośnie jednej z ksiąg wieczystych, brak indywidualnych ustaleń dotyczących przynależności do narodowości niemieckiej każdej ze współwłaścielek, brak ustaleń czy wskazane nieruchomości były własnością małżonków G., czy J. F. i jego żony J. oraz jakie były losy córek J. F.

Powyższe uchybienia zdaniem Sądu Okręgowego skutkowały nierozpoznaniem istoty sprawy, co uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Zażalenia na powyższy wyrok wnieśli obaj pozwani, zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez uchylenie wyroku Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, mimo braku podstaw uzasadniających jego uchylenie w oparciu o nierozpoznanie istoty sprawy i wnosząc o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w [...] i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od powódki kosztów postępowania zażaleniowego na rzecz każdego z pozwanych.

Skarżący wskazali, że braki legitymacji łącznej po stronie powodowej nie stanowią dodatkowej - obok nierozpoznania istoty sprawy i konieczności przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości - przesłanki uchylenia wyroku sądu I instancji do ponownego rozpoznania, nie świadczy to też o nierozpoznaniu istoty sprawy, gdyż brak pełnej legitymacji czynnej skutkuje oddaleniem powództwa, zaś niedostateczne rozważenie prawa materialnego nie może być kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, która może być przeprowadzona wyłącznie w postępowaniu kasacyjnym, zażalenie służy jedynie kontroli prawidłowości zastosowania przez sąd drugiej instancji art. 386 § 4 k.p.c. lub art. 386 § 2 k.p.c. Kognicja Sądu Najwyższego nie obejmuje zatem merytorycznej oceny zaskarżonego wyroku ani stanowiska Sądu drugiej instancji w kwestiach materialnoprawnych, jak również w kwestiach procesowych innych niż przesłanki zastosowania art. 368 § 4 k.p.c., jeżeli przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji było nierozpoznanie istoty sprawy lub konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, albo przesłanki zastosowania art. 368 § 2 k.p.c., jeżeli przyczyną uchylenia wyroku była nieważność postępowania (porównaj między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r. IV CZ

147/12, z dnia 10 maja 2013 r. I CZ 37/13, z dnia 5 listopada 2013 r. II PZ 28/13, niepubl. i z dnia 15 lutego 2013 r. I CZ 5/13, OSNC-ZD 2014/1/4).

Zakres kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym, opartym na art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest zatem ograniczony i nie obejmuje oceny zasadności powództwa, apelacji ani merytorycznej prawidłowości stanowiska sądu odwoławczego. Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c., poza wypadkami określonymi w § 2 i 3, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sąd odwoławczy, kontynuując postępowanie przed sądem pierwszej instancji, rozpoznaje sprawę na nowo - w granicach apelacji - w sposób w jaki sprawę powinien był rozpoznać sąd I instancji, dlatego też ustawodawca ograniczył możliwość wydania przez sąd II instancji orzeczenia kasatoryjnego do sytuacji, w których cały ciężar pełnego, merytorycznego rozpoznania sprawy wraz z dokonaniem niezbędnych ustaleń faktycznych spoczywałby na sądzie odwoławczym, co w konsekwencji prowadziłoby do naruszenia zasady dwuinstancyjności postępowania. Wykładnia pojęcia nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. nakazuje przyjąć, że jest to brak rozstrzygnięcia co do przedmiotu sprawy, wyznaczonego treścią i materialno - prawną podstawą żądania powoda, a także materialnoprawnymi i procesowymi zarzutami pozwanego. Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi zatem wówczas, gdy sąd zaniechał zbadania wskazanych wyżej kwestii bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie.

Należy zatem rozważyć, czy wskazany przez sąd drugiej instancji brak pełnej legitymacji czynnej po stronie powodowej wymaga podjęcia przez sąd z urzędu działań wynikających z treści art. 195 k.p.c. i czy w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji takich działań nie podjął, zachodzą podstawy do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania. Przede wszystkim należy wskazać na treść przepisów art. 195 § 1 i 2 k.p.c., które dotyczą współuczestnictwa koniecznego występującego po stronie powodowej lub po stronie pozwanej i które obligują sąd do podjęcia działań zmierzających do uzupełnienia braków w zakresie legitymacji czynnej lub biernej

z urzędu. Zatem zarówno wezwanie powoda do oznaczenia wszystkich osób, których łączny udział po stronie powodowej lub pozwanej jest konieczny w sposób umożliwiający ich zawiadomienie lub wezwanie, jak i samo zawiadomienie lub wezwanie tych osób do udziału w sprawie jest obowiązkiem sądu rozpoznającego sprawę.

Niewątpliwie postępowanie apelacyjne jest postępowaniem merytorycznym, a obowiązkiem sądu drugiej instancji jest ponowne rozpoznanie sprawy od początku i, w ramach zarzutów procesowych apelacji, uzupełnienie wszelkich błędów sądu pierwszej instancji, ewentualnie także błędów stron w sytuacji, gdy sąd powinien działać z urzędu w celu wyjaśnienia sprawy w sposób umożliwiający jej merytoryczne rozstrzygnięcie (porównaj uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55). Tym niemniej szczególna regulacja dotycząca postępowania apelacyjnego zawarta w art. 391 § 1 k.p.c. ogranicza procesowe uprawnienia sądu drugiej instancji w sytuacji, w której konieczne jest zastosowanie przepisów art. 194 i 195 k.p.c.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym zażalenie podziela pogląd wyrażony w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2010 r., I CSK 67/10, iż naruszenie art. 195 k.p.c., dotyczącego współuczestnictwa koniecznego, sąd odwoławczy bierze pod uwagę także z urzędu, w ramach badania naruszenia przez sąd pierwszej instancji przepisów prawa materialnego, bowiem nieusunięcie braku pełnej legitymacji procesowej w wypadku współuczestnictwa koniecznego jest przeszkodą do uwzględnienia powództwa.

Skoro zatem sąd drugiej instancji jest zobowiązany wziąć pod uwagę z urzędu naruszenie art. 195 k.p.c., a uchybienie to nie może być sanowane w postępowaniu odwoławczym z uwagi na treść art. 391 § 1 zd. 2 k.p.c., to taki przypadek także objęty jest przesłanką nierozpoznania istoty sprawy wynikającą z zaniechania przez sąd pierwszej instancji oceny podstaw do zastosowania przepisów, które obowiązany jest wziąć pod uwagę z urzędu.

Na marginesie powyższych rozważań należy też przytoczyć pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia 9 czerwca 2005 r. III CK

699/04, że w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym konieczny jest udział, po którejkolwiek stronie procesu, zarówno wszystkich osób wpisanych w dziale drugim księgi wieczystej, jak też osób, których prawo własności nie zostało w księdze wieczystej ujawnione.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 394¹ § 1¹ k.p.c. oddalił zażalenie.

kc

aj